

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
доктору юридичних наук, професору, академіку
Національної академії правових наук України,
заслуженому юристу України, завідувачці Відділу
міжнародного права та права Європейського
Союзу Інституту держави і права імені В. М.
Корецького Національної академії наук України
Оніщенко Наталії Миколаївні

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента кафедри
інформаційної безпеки держави Навчально-наукового інституту
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної
академії Служби безпеки України Тихомирова Олександра
Олександровича на дисертацію Ігнатуші Віталія Вікторовича на тему
«Становлення та розвиток міжнародно-правового регулювання
штучного інтелекту», подану на здобуття ступеня доктора філософії в
галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю
293 «Міжнародне право»**

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження Ігнатуші Віталія Вікторовича присвячене одній із найскладніших проблем сучасної юриспруденції – міжнародно-правовому регулюванню штучного інтелекту в умовах його перманентних динамічних змін. Цифрові технології дедалі глибше насичують суспільне життя, трансформуючи право та усталені підходи до регулювання суспільних відносин технологічними новаціями. Штучний інтелект став найвиразнішим проявом цієї трансформації і являє собою правову проблему, вирішення якої розширює традиційне праворозуміння та вимагає оновлення регулятивного інструментарію – від меж правосуб'єктності та захисту людини у взаємодії з автономними системами до технологізації самого права на рівні юридичних форм і

процесів. Осмислення того, як міжнародне право відповідає на ці виклики, є нагальним завданням, і рецензована дисертація пропонує систему положень, обґрунтувань та висновків на шляху вирішення проблеми регулювання технологій штучного інтелекту як ключового чинника поточного етапу технологічних змін.

Актуальність теми зумовлена, по-перше, безпрецедентним прискоренням міжнародної нормотворчої активності щодо штучного інтелекту, кульмінацією якої стало ухвалення у 2024 році Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект та права людини, демократію і верховенство права (CETS № 225) та Регламенту (ЄС) 2024/1689 (Акту про ШІ); по-друге, фрагментарністю доктринального осмислення процесів регулювання штучного інтелекту у вітчизняній науці; по-третє, практичними потребами України, яка підписала Рамкову конвенцію Ради Європи та розбудовує національну систему правового регулювання штучного інтелекту в умовах європейської інтеграції. Слід відзначити й те, що зміни, які цифровізація зумовлює у праві в цілому, і правах людини зокрема, мають сприйматися як еволюційні. Дисертант демонструє саме такий виважений підхід, відстежуючи поступове становлення регулювання від етичних засад та актів «м'якого права» до юридично обов'язкових норм.

Тема дисертації безперечно є актуальною, має комплексний міждисциплінарний характер і стосується низки проблем не тільки теоретичного, а й прикладного значення, що робить представлене дослідження вчасним та корисним для юридичної науки та практики.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, мають високий рівень обґрунтованості. Структура дослідження підпорядкована його меті – комплексній теоретичній розробці проблематики міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту на універсальному, міжрегіональному та регіональному рівнях. Об'єктом дослідження визначено міжнародно-

правові відносини у сфері розроблення, розгортання та використання штучного інтелекту, предметом – правове положення штучного інтелекту як об'єкта міжнародно-правового регулювання та тенденції розвитку такого регулювання.

Особливої уваги заслуговує методологічна виваженість дисертанта у розв'язанні поставлених завдань, насамперед щодо осмислення правового положення штучного інтелекту. Автор не обмежується декларативним запереченням правосуб'єктності штучного інтелекту, а вибудовує аргументацію на аналізі міжнародно-правових актів, демонструючи фактичну неспроможність концепція «електронної особи», запропонованої в Резолюції Європейського парламенту 2017 року, і натомість послідовність сучасного регулювання, що виходить із позиціонування технологій штучного інтелекту як об'єкта, покладаючи відповідальність на класичних суб'єктів міжнародного права. Водночас дисертант коректно фіксує складність цього об'єкта через поєднання в ньому матеріальних і нематеріальних складових, об'єктних і суб'єктних рис, що і обґрунтовує його кваліфікацію як об'єкта регулювання *sui generis*. Такий підхід засвідчує розуміння автором методологічних проблем наукового обґрунтування правового положення штучного інтелекту, які активно обговорюються у вітчизняній та зарубіжній доктрині.

Обґрунтованими є й висновки щодо ціннісного виміру регулювання: дисертант переконливо показує, що сучасне міжнародно-правове регулювання штучного інтелекту ґрунтується не лише на формально-юридичних приписах, а й на етичних та ціннісних засадах – передусім людиноцентричному підході, повазі до людської гідності, захисті прав людини. Виокремлення чотирьох функцій «м'якого права» та висновок про його недостатність для регулювання технологій з масштабними та потенційно необоротними наслідками також є аргументованими і підтримуються.

Достовірність результатів забезпечена виваженою кількістю і гармонійним вибором використаних і зазначених в дисертації джерел – міжнародно-правових актів різного рівня та правової природи, а також доктринальних праць вітчизняних і зарубіжних учених.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в Україні здійснено комплексне наукове дослідження становлення та розвитку багаторівневої системи міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту. Оригінальність дослідження виявляється, зокрема, у таких положеннях: запропоновано авторську дефініцію штучного інтелекту як комплексної соціотехнічної системи, що втілює інтегративний підхід; систематизовано дванадцять принципів, які формують нормативну основу регулювання на універсальному рівні; обґрунтовано концепцію «ітеративного нормотворення» як модель формування актів «м'якого права»; виявлено п'ять тенденцій розвитку регулювання на універсальному та міжрегіональному рівнях. Удосконалено наукові положення щодо правового положення штучного інтелекту та його кваліфікації як об'єкта регулювання *sui generis*, класифікацію доктринальних підходів до визначення штучного інтелекту, вчення про функції «м'якого права», характеристику ризикоорієнтованого підходу. Набули подальшого розвитку положення про роль резолюцій Генеральної Асамблеї ООН у формуванні міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту, наукові уявлення про конвергенцію етичних принципів регулювання штучного інтелекту навколо восьми ключових груп, а також система наукових знань про позаєвропейські регіональні ініціативи у сфері регулювання штучного інтелекту.

Наукова новизна роботи заперечень не викликає. Положення дисертації, що виносяться на захист, є оригінальними та поєднують у собі авторські здобутки щодо концептуального розуміння, розвитку та удосконалення міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Сформульовані у дисертації завдання розкривають її мету, є взаємопов'язаними та послідовними – від дослідження генези та еволюції регулювання і з'ясування правової природи штучного інтелекту до порівняльного аналізу регіональних регуляторних підходів. Усі завдання виконані повною мірою, поставлена мета досягнута.

Загалом представлений дисертації властиве фактичне використання розгалуженого методологічного інструментарію, що доводить задекларовану в меті комплексність теоретичної розробки проблематики міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту в рамках визначеного переліку завдань.

Наукове дослідження виконано з використанням широкого кола методів і методологічних підходів на засадах методологічного плюралізму – філософських (діалектичний, герменевтичний, аксіологічний), загальнонаукових (формально-логічний, системний, синергетичний) і спеціально-наукових (формально-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий) методів пізнання, а також інших комбінації методів, використаних для виконання окремих завдань дисертації.

Так, методологічна виваженість, що забезпечила отримання обґрунтованих результатів, у дисертації демонструється зокрема:

- сприйняттям штучного інтелекту в соціотехнічній парадигмі, що відповідає не тільки комплексному баченню проблеми самого штучного інтелекту, а й гармонійно вписується у систему сучасних доктринальних ідей щодо інформаційної безпеки як фундаментальної складової безпеки в цілому в умовах зростання інформаційного суспільства;

- розглядом динаміки розвитку проблеми штучного інтелекту в тенденційній концепції, або ж в концепції трендів (мегатрендів) щодо штучного інтелекту та їх взаємозв'язків, як це відбувається і в науковому, правовому та політичному просторі ЄС, де на основі цієї концепції

здійснюється наукова підтримка відповідних політик і нормативно-правових змін;

- авторською ідеєю «ітеративного нормотворення», що відповідає сучасним підходам до праворозуміння та розвиває їх в частині інтеграції з соціотехнічними процесами інформаційного суспільства та адаптації доктринальних положень до цих процесів;

- відсутність у підходах дисертанта техноромантизму, який нерідко захоплює дослідників-правників у питаннях новітніх інформаційних технологій та їх значення для суспільства у співвідношенні з праворозумінням та людиноцентризмом у праві.

У результаті, дисертаційна робота набула інтегрованості наукової думки в нормативному, доктринальному, теоретико-правовому, філософсько-правовому, і певною мірою в технолого-правовому контекстах, що забезпечило рівень міжнародно-правового осмислення проблеми штучного інтелекту як чинника глобальних перетворень та відповідає профілю спеціальності 293 «Міжнародне право».

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у наукових дослідженнях з міжнародного права та суміжних галузей, у навчальному процесі, а також у практичній діяльності – у формуванні позиції України в міжнародних організаціях, у процесі ратифікації та імплементації Рамкової конвенції Ради Європи та в нормотворчій роботі з розбудови національної системи правового регулювання штучного інтелекту. Результати дослідження можуть бути корисними для підготовки фахівців юридичного профілю, а також під час розроблення і викладання курсів з міжнародного публічного права, права міжнародних організацій, інформаційного права та права цифрових технологій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним особисто виконаним науковим дослідженням, у якому викладено авторські підходи щодо вирішення поставлених наукових завдань комплексного характеру.

Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, отримано автором самостійно. Дисертант продемонстрував високий рівень володіння матеріалом та здатність до міждисциплінарного аналізу на перетині міжнародного права, права та етики цифрових технологій, що підтверджується глибоким опрацюванням значного масиву міжнародно-правових актів та доктринальних джерел, низкою авторських положень та пропозицій.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових працях. Основні результати дисертації висвітлені в опублікованих працях, а саме: у чотирьох наукових статтях у фахових виданнях із юридичних наук, а також апробовані шляхом виступів з доповідями на чотирьох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях (з публікацією тез доповідей). Аналіз опублікованих наукових статей і тез доповідей дає змогу засвідчити належну повноту викладу в них наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Оформлення дисертаційного дослідження. Дисертація написана державною мовою, з дотриманням наукового стилю та використанням належної термінології, оформлена відповідно до нормативних вимог, які передбачені для кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії, зокрема вимог, що встановлені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341, від 19.05.2023 року № 502 та від 03.05.2024 року № 507), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (зі змінами).

Дотримання академічної доброчесності. Аналіз дисертаційного дослідження та наукових публікацій автора дає підстави стверджувати, що

дисертант має високий рівень культури академічної доброчесності. Дисертація має високий рівень унікальності з урахуванням попереднього оприлюднення результатів у наукових статтях і тезах виступів на наукових заходах, порушень вимог академічної доброчесності в дисертації не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно в цілому оцінюючи зміст дисертації В. В. Ігнатуші, слід зазначити, що в ній, як і в будь-якому науковому дослідженні складної та багатоаспектної проблеми, містяться положення, які викликають певні зауваження, побажання або видаються дискусійними, серед яких доцільно виділити такі.

1. Попри те, що наразі дисертант обґрунтовано відкидає юридичне втілення концепції «правосуб'єктності штучного інтелекту» в дисертації усе ж фіксується притаманне цьому об'єкту «поєднання об'єктних і суб'єктних рис», а серед ознак визначається автономність різного ступеня та здатність до самовдосконалення – властивості, які в доктрині традиційно пов'язуються саме з проявами суб'єктності.

З огляду на це, виникає питання які вбачає дисертант перспективи у зміні правового статусу штучного інтелекту в близькій і далекій перспективі? Чи можливий на певному етапі розвитку штучного інтелекту розгляд його вже в концепції «суб'єкта правових відносин *sui generis*» з відповідним повноцінним закріпленням основ цього статусу у міжнародному праві, і що може бути визначальним для таких змін?

2. Загалом підтримуючи обґрунтовану дисертантом ідею «ітеративного нормотворення» щодо регулювання технологій штучного інтелекту, необхідно підкреслити що цей підхід концептуально застосовний не тільки власне до штучного інтелекту, а до всіх динамічних технологічно залежних відносин, що потребують відповідного тенденціям, адаптивного правового регулювання на різних рівнях.

У цьому контексті, чи може штучний інтелект розглядатися інструментом технологічної підтримки і забезпечення ітеративного нормотворення, зокрема і щодо регулювання самого штучного інтелекту? Якщо так, то які дисертант бачить в цьому ризики та шляхи їх усунення в рамках обґрунтованих в роботі положень?

3. З огляду на широкий спектр використаних методів наукового пізнання в процесі виконання поставлених завдань, корисним було б більш глибоке структурування авторського методологічного підходу в межах сформованої в дисертації методології дослідження, що додатково посилило б саме методологічну обґрунтованість. Це зауваження стосується переважно опису методології, а не фактичного її застосування в роботі, але викликає потребу уточнення позиції дисертанта щодо ключових елементів авторської методології, насамперед комбінації методологічних підходів, які забезпечили унікальність отриманих наукових результатів.

Утім, зазначені зауваження та питання не ставлять під сумнів наукову цінність дисертації, її самостійність та обґрунтованість основних висновків; вони мають характер наукової дискусії та спрямовані на уточнення позиції здобувача під час публічного захисту.

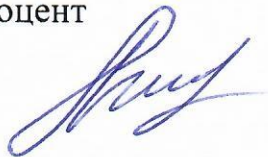
Висновок про відповідність дисертаційного дослідження встановленим вимогам. Дисертація В. В. Ігнатуші на тему «Становлення та розвиток міжнародно-правового регулювання штучного інтелекту» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх науковою обґрунтованістю, повнотою викладення, рівнем виконання поставленого наукового завдання відзначається системним підходом до аналізу проблематики; висновки дослідження є логічними, обґрунтованими та методологічно вивіреними, а сама дисертація має чітку структуру та гармонійне змістове наповнення. Робота відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право».

Дисертація **Ігнатуші Віталія Вікторовича** виконана у відповідності всім вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, встановлених Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341, від 19.05.2023 року № 502 та від 03.05.2024 року № 507), та згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (зі змінами). Автор дисертації – **Ігнатуша Віталій Вікторович**, за результатами і на підставі публічного захисту в установленому порядку, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри інформаційної безпеки держави
Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки
та стратегічних комунікацій
Національної академії Служби безпеки України,
доктор юридичних наук, доцент

17 серпня 2026 року

Олександр ТИХОМИРОВ

Підпис О. Тихомирова засвідчую
Т.в.о. ученого секретаря Вченої ради
Національної академії Служби безпеки України
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

17 серпня 2026 року

Леонід ЩЕРБИНА

